

Кримінально-правові проблеми кваліфікації домашнього насильства

Анна Надкернична

здобувач на програмі «Право»,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,

ORCID: 0000-0002-2706-4165

Інна Долянська

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри державно-правових дисциплін,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,

ORCID: 0000-0003-2446-6131

Насильство в сім'ї є кровавою проблемою суспільства.

На сьогодні, мільйони жінок у всьому світі є «заручницями» домашнього насильства.

Під самим терміном не варто розуміти лише фізичну шкоду, адже психологічне насильство завдає не меншої шкоди. Кожна третя жінка зіштовхується з порушенням її особистого права на життя без насильства.

Насильство щодо жінок, а саме домашнє, продовжує бути однією із розповсюджених проблем у Європі. Зокрема, ця проблема є надзвичайно кричущою для України, оскільки безпосередньо торкається питань прав людини, насамперед жінок та дітей. Згідно офіційної статистики, лише в Україні за даними на період січень-жовтень 2021, було зареєстровано 13 479 випадків домашнього насильства, передбаченого ст. 126-1 КК. [1, ст. 126-1], [9].

Та попри це, ми бачимо лише статистичні дані про осіб, які не стали це приховувати. А скільки ще живе людей, приховуючи насильство в сім'ї?

Наразі, проблема домашнього насильства в Україні є мало дослідженою. Оскільки, ще декілька років назад, тема вважалась «незручною» для обговорення.

Проблема насильства впливає на всі верстви населення. Сексуальне насильство та зґвалтування, сексуальне домагання, примусовий шлюб, ушкодження жіночих статевих органів, фізична, сексуальна та психічна жорстокість з боку партнерів, примусовий аборт і стерилізація-все це є нашою прикрою реальністю [2, ст.1].

Задля реалізації положень Конвенції Ради Європи «Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами», були внесені значні зміни і до Кримінального Кодексу України. А саме статтею 126-1, що набула чинності 1 січня 2019 та значно розширило кримінально-правовий вплив на проблему домашнього насилля [4, ст.3].

Такі новели у КК України призвели до виявлення сумнівів щодо правильної кримінально-правової кваліфікації та дискусії серед науковців.

Адже при розгляді об'єктивної сторони правопорушення, зазначеному у статті 126-1 КК України, для притягнення особи до кримінальної відповідальності, вагомою ознакою є систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насилля [1, ст. 126-1].

Систематичність означає три і більше разів вчинення злочинного діяння (адже при вчиненні одноразового порушення, особу можуть притягнути до статті 173-2 КУпАП) Також не обов'язкове вчинення лише одного виду діяння, тобто лише фізичного, а можливе поєднання фізичного з економічним і т.д. Та попри це, найпоширенішим є поєднання фізичного та психологічного [3, ст. 173-2].

Також варто зазначити, що у кримінальному провадженні вагомою обставиною є наявність попередньо встановлених адміністративних правопорушень, передбачених ст. 173-2 КУпАП [3, ст.173-2].

Як приклад, можливо привести вирок Шаргородського районного суду, Вінницької області від 27 вересня 2019 року, а саме справу №152/813/19, в якій зафіксоване попереднє вчинення адміністративного правопорушення. Судом було встановлено систематичність застосування фізичного та психологічного насилля та призначено покарання згідно зі статтею 126-1 КК України [7].

Важливою ознакою є ще й складність в кваліфікації психологічного насилля. А саме відмежування, де адміністративне правопорушення переходить у злочин.

Знову ж таки, згідно зі статтею 126-1 КК України, де чітко вказується завершеність діяння та обов'язковість завдання моральної шкоди, то стаття 173-2 КУпАП передбачає, що навіть поодинокі випадки без завершеності у заподіяння моральної шкоди є психологічним домашнім насиллям. Така неоднозначність причинно-наслідкового зв'язку між суб'єктивною та об'єктивною сторонами, провокує виникнення необ'єктивного оцінювання правопорушення [3, ст.173-2], [5].

Складність полягає й у виявленні природи психологічного насилля та потребує у випадках виявлення можливості залучення до діагностики даних випадків кваліфікованих спеціалістів. Та лише після проведення дослідження, остаточно встановлювати деталі.

Яскравим прикладом психологічного насилля в поєднанні з фізичним та економічним є справа Європейського суду з прав людини від 11 квітня 2019 року Справа «Левчук та інші проти України» (Заява № 46993/13 та 2 інші заяви). Основою справи стало домашнє насилля. У справі йшлося про фізичне та психологічне насилля щодо жінки та психологічний тиск на дітей. Жертва безліч раз зверталась до правоохоронних органів та попри це справа залишалась не вирішеною. Згодом довелось звернутись до Європейського суду з прав людини, адже було порушенні статті Конвенції щодо інших скарг, поданих відповідно до усталеної практики Суду, лише після цього справа зійшла з «мертвої точки». За рішенням суду держава-відповідач повинна була сплатити заявникам суму (зазначену у додатках до справи) [8].

Спостерігаючи за сучасною ситуацією, коли весь світ знаходиться в умовах пандемії, частота випадків домашнього насилля зростає. Тисячі сімей знаходяться в ізолюваному середовищі в умовах зростання напруги у відносинах. Жерти залишаються сам на сам з кривдником, без змоги покинути місце ізоляції. Згідно зі статистикою, 10-20% відсотків жінок засвідчили факт насилля протягом перебування в умовах локдауну [9].

У всьому світі створюються всі умови за для передбачення та повідомлення про домашнє насильства.

Отже, проблема кваліфікації домашнього насильства є актуальною й на сьогодні та потребує, на наш погляд, наступних дій: відмежуванню адміністративного домашнього насильства від кримінального правопорушення. Доцільно було б змінити формулювання складу кримінального правопорушення домашнього насильства, відійшовши від систематичності.

Варто вжити всі можливі заходи для запобігання та протидії насилля. Адже, статистичні данні все ще залишаються болісним нагадуванням про те, що проблема все ще є.

Ключові слова: домашнє насильство; кримінально-правові проблеми; жінки.

Список використаних джерел

1. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III, URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T01234> (дата звернення 25.11.2021)
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII, URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T172229> (дата звернення 22.11.2021)
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X, URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KD0005> (дата звернення 25.11.2021)
4. Конвенція Ради Європи «Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» від 11.05.2011, URL: <https://ips.ligazakon.net/document/tu11251?an=2> (дата звернення 22.11.2021)
5. Мельянков В. ПРОБЛЕМАТИКА КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА, В. Мельянков, 2020, URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2617-7064/article/view/799>. (дата звернення 25.11.2021)
6. Герасименко Г. В. Проблеми реагування правоохоронних органів на домашнє насильство крізь призму громадської думки. Демографія та соціальна економіка. Г. В. Герасименко., 2018, URL: https://lb.ua/news/2019/10/07/439088_igor_klimenko_politsiya_politike.htm (дата звернення 22.11.2021)
7. Вирок Шаргородського районного суду, Вінницької області від 27 вересня 2019 року Справа №152/813/19 URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/84548372> (дата звернення 25.11.2021)
8. Вирок Європейського суду з прав людини від 11 квітня 2019 року Справа «Левчук та інші проти України» Заява № 46993/13 URL: <https://rm.coe.int/case-of-levchuk-v-ukraine-in-ukrainian-upd/16809fdc12>
9. Статистичні данні взяті з сайту Генеральної Прокуратури URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114368&libid=100820&c=edit&_c=fo (дата звернення 26.11.2021)